

Rapportage sport 2018

IEDEREEN VAN JONGS AF VAARDIG VEREIST TEAMWORK VAN SCHOOL EN VERENIGING

DOOR JO LUCASSEN (MULIER INSTITUUT)

Op 12 december van dit jaar verscheen de *Rapportage sport 2018*.

Een van de hoofdstukken is gewijd aan een van de meest urgente thema's van dit moment: de motorische vaardigheden van Nederlandse kinderen. Daarmee gaat het niet goed, zo is dit jaar (opnieuw) cijfermatig onderbouwd. In dit artikel presenteert het Mulier Instituut de huidige stand van zaken omtrent leren bewegen van de jeugd. Met aandacht voor de vraag: Hoe keren we het tij? Dat is om meerdere redenen nodig, want, zo schrijven de adviseurs: "Op de huidige voet doorgaan betekent een steeds grotere kansongelijkheid tussen groepen jeugdigen."

Ondanks inspanningen van scholen, sportclubs en ouders blijken de opgebouwde beweegbekwaamheid bij kinderen en de wekelijkse hoeveelheid bewegen in de afgelopen decennia te zijn afgenomen. Verschillende recente onderzoeken laten zien dat het niet goed gaat met de ontwikkeling van de motorische vaardigheden van Nederlandse kinderen. Dat die vaardigheden tussen 1980 en 2006 achteruit waren gegaan was al gesignaleerd, en dit beeld wordt bevestigd in het in april gepresenteerde onderzoek van de Onderwijsinspectie over de leerresultaten van het bewegingsonderwijs aan het einde van de basisschool. Prestaties van leerlingen op vijf van de acht gemeten vaardigheden zijn afgenomen ten opzichte van 2006. Bovendien voldoet slechts iets meer dan de helft (55%) van de Nederlandse kinderen (4-11 jaar) en ruim een kwart van de jongeren (12-17 jaar) aan de Beweegrichtlijnen 2017.

Een zorgelijke ontwikkeling. Ook de politiek lijkt zich dit meer en meer te realiseren. De Nederlandse Sportraad, de Onderwijsraad en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving pleitten in juni in het gezamenlijke advies 'Plezier in bewegen' voor meer sport en bewegen op school en in het in juli 2018 gesloten Sportakkoord is 'van jongs af vaardig in bewegen' een van de vijf speerpunten. Meer beweegvaardig worden betekent veelal meer plezier krijgen in bewegen en motiveert zo om langer actief te blijven. Wat dat op kan leveren is afgelopen november nog eens onderstreept door een rapport van de SP-fractie over de economische gezondheidsbaten van het leggen van een goed sportfundament in de jeugd. Op de huidige voet doorgaan betekent bovendien een steeds grotere kansongelijkheid tussen groepen jeugdigen, zoals het advies van de drie raden betoogt.

Leren bewegen langs verschillende wegen

Voor het opbouwen van bewegingsbekwaamheid is de kinder- en jeugdperiode van cruciaal belang. Al spelend en oefenend leren kinderen hun motorische mogelijkheden en grenzen kennen. Dit gebeurt in de verschillende omgevingen waarin de jeugdige actief is (Bronfenbrenner, 1979): thuis en in de buurt, in de kinderopvang, op school en bij de sportvereniging. Op basis van onderzoek naar motorische ontwikkeling worden in dit proces verschillende fasen onderscheiden, waarbij de focus van de sport- en beweegloopbaan van jeugdigen verschuift van spelenderwijs leren en ontdekken naar meer specifieke en gerichte ontwikkeling (training) (Côté et al., 2003; Hulteen et al., 2018). Hierop kan de aanpak van leeractiviteiten gericht worden afgestemd (zie tabel 1).

De ervaringen met sport en bewegen in de kindertijd worden meegenomen naar de volwassenheid. Daarbij is van belang dat dit positieve ervaringen zijn die plezier geven en het vertrouwen in eigen kunnen sterken. Van (leren) bewegen in de kinder-

OP DE HUIDIGE VOET DOORGAAN BETEKENT EEN STEEDS GROTERE KANSONGELIJKHEID TUSSEN GROEPEN JEUGDIGEN

tijd kunnen we ons hele leven profijt hebben. Het helpt ons om goed te functioneren en gezond en gelukkig te leven (Stodden et al., 2008).

In de *Rapportage sport 2018* geven we een beeld van de rol van de verschillende instanties bij het leren bewegen, voor zover dat op dit moment moge-

lijk is. We weten bijvoorbeeld wel het een en ander van beweegactiviteiten die op school plaatsvinden, onder meer via het bewegingsonderwijs, maar relatief weinig van de invloed die andere instanties (ouders, kinderopvang, sportclubs) precies hebben op de ontwikkeling van beweegvaardigheid.

Leren bewegen in de sportvereniging

Veel kinderen en jongeren zijn lid van een sportvereniging (66%, tabel 2). De jeugdleden zijn voor veel sportclubs erg belangrijk; van alle verenigingsleden is een derde jonger dan 18 jaar. We mogen aannemen dat kinderen op de club een deel van hun beweegrepertoire leren (bijvoorbeeld dat juniorleden bij een voetbalclub leren voetballen). Wat zij er precies leren is op basis van de voorhanden zijnde data lastig vast te stellen.

We weten wel dat de mate waarin kinderen en jongeren deelnemen aan verenigingssport verschilt naar hun achtergrondkenmerken, zoals sociaal milieu, geslacht en woonplaats. Zo zijn vmbo-leerlingen minder vaak lid van een sportvereniging dan havo- en vwo-leerlingen. Dat komt niet doordat vmbo'ers bijvoorbeeld meer naar de sportschool/fitness gaan. Van de vmbo'ers is 37 procent geen lid van een sportclub of sportschool, van de vwo'ers is dat 18 procent. In de bovenbouw van de middelbare school (15-18 jaar) wordt het lidmaatschap van sportclubs iets minder populair (54%) ten gunste van fitness/sportscholen (25%).

Tabel 2 geeft een beeld van de mate waarin kinderen en jongeren deelnemen aan les/training, competitie en toernooien/evenementen. Duidelijk is dat de jongeren van 12 jaar en ouder niet alleen minder vaak lid zijn van een vereniging dan kinderen, maar ook minder deelnemen aan lessen/trainingen en in mindere mate ten minste veertig keer per jaar sporten.

Splitsen we uit naar achtergrondkenmerken (niet in de tabel), dan wordt zichtbaar dat jongens relatief meer deelnemen aan competitie en toernooien/evenementen dan meisjes. Verder valt bij de 12-19-jarigen te constateren dat jongeren met een migratieachtergrond minder deelnemen aan lessen/trainingen en in nog iets mindere mate aan competitie en evenementen dan jongeren van autochtone afkomst. Naarmate het inkomensniveau van de ouders daalt, nemen kinderen en jongeren in mindere mate deel aan les/training, competitie en toernooien/evenementen. De gepresenteerde cijfers laten zien dat ook binnen de sportvereniging niet alle groepen jeugdigen in dezelfde mate deelnemen aan gerichte leeractiviteiten zoals lessen, competities en evenementen. Een andere factor die mede bepalend kan zijn of er veel wordt geleerd en positieve ervaringen worden opgedaan, is de bekwaamheid van de trainers of begeleiders. Ook daarin worden niet alle jeugdigen op hetzelfde niveau bediend.

Een meerderheid van de jeugdsporters (59%) wordt, bij de sporten die zij regelmatig bij een vereniging beoefenen, begeleid door een sportprofessional zoals een CIOS'er of gymleraar als trainer (soms in combinatie met andere typen begeleiders). Bij 41 procent van de jeugdsporters zijn vol-

Tabel 1

Aard van betrokkenheid bij sport en bewegen en de hoeveelheid beoefende sporten per leeftijdsfase

	speelse sportactiviteiten (bewegingsspel %)	training/oefenen (training %)	aantal sporten naast hoofdsport
probeerfase 8-12 jaar	80	20	3-4
specialisatiefase 13-15 jaar	50	50	2-3
investeringsfase 16-22 jaar	20	80	1-2

Bron: Côté et al. 2003

wassen vrijwilligers, zoals ouders en seniorleden, ingeschakeld als begeleider, en bij 27 procent is dat een jeugdspeler uit een hoger team. Bij een klein deel van de jeugdsporters (9%) treedt iemand anders op als trainer of is dit niet bekend (3%). Van de als trainer betrokken volwassen vrijwilligers is ongeveer een op de vijf gediplomeerd; bij de jeugdsporters die als trainer zijn ingeschakeld is maar één op de tien gediplomeerd. Een flink deel van de jeugdige sporters bij clubs wordt dus niet begeleid door een opgeleide trainer/begeleider.

Tussen verschillende leeftijdsgroepen en jongens/meisjes bestaan nog wel enkele opmerkelijke verschillen in wie als trainer is betrokken bij de sport in verenigingsverband. Zo heeft 65 procent van de 4-7-jarigen een sportprofessional als trainer bij ten minste één regelmatig beoefende clubsport en is dit maar bij 53 procent van de 16-18-jarigen het geval. Bij de jongste leeftijdsgroep zijn relatief weinig vrijwillige trainers betrokken (bij 29% volwassen vrijwilligers, bij 24% oudere jeugdsporters), en daarvan is maar een zeer klein deel (12% res-

Tabel 2

Lidmaatschap sportclub van kinderen 6-11 jaar (n=790) en jongeren van 12-19 jaar (n=1.043), aandeel deelname aan les/training, competitie en toernooien/evenementen, en frequente sporters (> 40x per jaar sporten), in procenten

	totaal	6-11 jaar	12-19 jaar
lid sportclub (ja)	66	74	60
waarvan deelname aan les/training	72	87	61
deelname aan competitie	44	42	45
deelname aan toernooien/ evenementen	36	38	35
> 40x per jaar sporten	78	85	74

Bron: SCP/CBS (VTO '12-'16), bewerking Mulier Instituut.

pectievelijk 7%) gediplomeerd. Jongens worden bij hun sport in verenigingsverband relatief meer getraind door volwassen vrijwilligers dan meisjes (51% versus 31%); bij meisjes zijn juist professionele trainers/leraren wat meer actief (64% versus bij jongens 54%). Qua opleidingsniveau verschilt de begeleiding van verschillende groepen jeugdigen dus nogal.

Nederland kent in vergelijking met ons omringende landen veel verenigingen die zich richten op één tak van sport. Het aanleren van beweegvaardigheid zou zich dan kunnen beperken tot die aspecten die voor de beoefening van die sport nodig zijn. Dat zou tot een eenzijdige ontwikkeling leiden. Op dit punt is het aanbod door verschillende sportbonden in de afgelopen jaren kritisch onder de loep genomen. Bij sommige bonden heeft dit geleid tot een herziening van de pupillensport (Funkey, volleybatspeeltuin, nijntje Beweegprogramma) en verschillende sportbonden omarmen het concept multisport, zodat kinderen zich niet te vroeg bij een vereniging in één sport specialiseren, maar het sporten eerst gericht is op breed leren bewegen.

Iedereen van jongs af vaardig: werk aan de winkel

Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de ontwikkeling van motorische vaardigheden van kinderen minder goed verloopt dan enkele decennia geleden. Achterstanden in beweegvaardigheid ontstaan soms al op jonge leeftijd en blijken lang door te werken. Actief deelnemen aan sport- en beweegactiviteiten is een voorwaarde om vaardigheid te ontwikkelen en op andere manieren de vruchten daarvan te plukken en overgewicht te voorkomen. Door een grotere vaardigheid plezier krijgen in sport en bewegen blijkt daarbij essentieel.

Kinderen en jongeren leren bewegen op verschillende plaatsen: thuis, in hun buurt, op de opvang, op school en op de sportclub. Ook bij verenigingssport zien we duidelijke verschillen in deelname tussen groepen kinderen en daarmee in het kunnen opdoen van beweegvaardigheid. Met name kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES) en meisjes met een migratieachtergrond worden minder bereikt. Bij Cruyff Courts en Krajicek Playgrounds lijkt dit minder te spelen, maar ook daar zijn meisjes relatief weinig actief. Bij deze groepen is de kans op het ontstaan van achterstanden in beweegvaardigheid het grootst.

EEN FLINK DEEL VAN DE JEUGDIGE SPORTERS BIJ CLUBS WORDT NIET BEGELEID DOOR EEN OPGELEIDE TRAINER

Het (bewegings)onderwijs neemt in de opvoedingsomgevingen een bijzondere positie in, omdat hieraan alle schoolgaande kinderen deelnemen. Maar de hoeveelheid ingeroosterde onderwijstijd blijft bij ten minste een op de vijf basisscholen achter bij wat beleidsmatig wenselijk is. Binnen het voortgezet onderwijs worden voor vmbo-gl/tl-leerlingen minder uren bewegingsonderwijs gerealiseerd dan de adviestabel voorschrijft. Bij mbo-instellingen is er achteruitgang in het lesaanbod voor bewegen en sport. Juist bij jongeren is een terug-

lopende deelname aan verenigingssport zichtbaar, die niet wordt gecompenseerd door andere beweegactiviteiten.

Al met al zijn er duidelijke mogelijkheden om winst te boeken in het bevorderen dat jongeren van jongs af vaardig worden in bewegen, waar ook sportclubs aan bij kunnen dragen. Onder meer door het verbeteren van de afstemming met andere instanties die hierbij zijn betrokken, waardoor meer samenhang ontstaat in aanbod en aanpak. Voor de sportverenigingen betekent dit verder inzetten op samenwerking met scholen (schoolactieve clubs, schoolsportverenigingen, sportclinics) en buurtsport. Het versterken van een pedagogische aanpak (positief sportklimaat) schept een betere basis om aan te sluiten bij het bewegingsonderwijs. Maar dat geldt ook voor onderlinge samenwerking van verenigingen om een brede basis te leggen en daarbij te blijven werken aan beweegplezier voor ieder kind. De ontwikkeling van multisport kan daaraan bijdragen en soms een kind helpen met de overstap naar een andere sport waarvoor het meer aanleg heeft.

De *Rapportage sport* is op 12 december verschenen. De vierjaarlijkse rapportage brengt op een groot aantal thema's de situatie van de Nederlandse sport in kaart.